

УДК 378.018 (477)

**МОТИВАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО ТРЕНІНГУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

О.О.Пасічник

Анотація. Автор розглядає проведення навчальних тренінгів на заняттях з іноземної мови як один з ефективних засобів підвищення мотивації комунікативного розвитку майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: комунікативні уміння, мотивація, соціальний педагог, навчальний тренінг.

Аннотация. Автор рассматривает вопросы проведения обучающих тренингов на занятиях по иностранному языку в качестве эффективного средства повышения мотивации коммуникативного развития будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: коммуникативные умения, мотивация, социальный педагог, обучающий тренинг.

Summary. The article is devoted to the problem of increasing the motivation of professional communicative skills development of future social pedagogues by means of educational trainings on English lessons.

Key words: communicative skills, motivation, social pedagogues, educational trainings.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку суспільства зумовлюють підвищення вимог до фахівців соціальної сфери та актуалізують питання модернізації професійної підготовки у вищій школі. Процес навчання стає все більш орієнтованим на співпрацю викладача й студента в досягненні певних освітніх цілей, а тому мотивоване ставлення того, хто навчається до своєї діяльності є неодмінною умовою ефективності процесу навчання. Усі основні види професійної діяльності соціальних педагогів здійснюються через організацію спілкування з клієнтами та іншими учасниками соціальної роботи. Відповідно, формування мотивації комунікативного розвитку є для них професійно значущим, адже високий рівень комунікативних умінь слугує основним інструментом соціально-педагогічної діяльності та є визначальними для результативності соціально-педагогічної взаємодії. Невід'ємною частиною цього процесу стає також володіння іншомовною комунікативною компетентністю як необхідною складовою всебічного розвитку особистості та становлення її майбутніх професійних якостей.

Зміна цілей навчання зумовлює зміну засобів, форм та методів. Відтак, на перший план виходить використання сучасних інноваційних технологій, чільне місце серед яких належить навчальному тренінгу як ефективному засобу, здатному інтенсифікувати процес формування комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів відповідно до принципів особистісно зорієнтованого навчання.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що проблему мотивації розробляла доволі велика кількість учених (Є.Ільїн, С.Рубінштейн, О.Леонтьєв, Л.Божович, Г.Щукіна, С.Москвичов та інші). В.Білоус, Л.Горюнова, Н.Волкова, С.Занюк, В.Козаков, О.Коваленко, А.Маркова, Л.Орбан-Лембрик підіймали питання мотивації діяльності студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Розробкою та проведенням мотиваційних тренінгів займалися О.Сидоренко та В.Климчук. Питання мотивації вивчення іноземної мови стали предметом дослідження таких науковців, як Р.Гарднер, Є.Пассов, П.Козик, Н.Арістова та ін.

Проте, шляхи формування мотивації комунікативного розвитку майбутніх соціальних педагогів засобами навчальних тренінгів на заняттях з іноземної мови ще не перебували в полі зору дослідників, а відтак потребують подальшого вивчення.

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі навчального тренінгу як засобу стимулювання, спрямованого на розвиток комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу статті. Науковці одноставні в тому, що задля підвищення ефективності навчальної діяльності майбутніх фахівців важливо постійно вдосконалювати мотиваційну сферу. Мотиви вони розглядають як внутрішню спонукальну силу, що «забезпечує інтерес особистості до діяльності, активізує її зусилля у зазначеному напрямку» [7, с. 401]. У психологічній літературі мотивація трактується як сукупність різних видів спонукань: потреб, інтересів, намагань, цілей, ідеалів, установок [2]. Від сили й структури мотивації значною мірою залежить навчальна активність студентів та їхнє професійне становлення у майбутньому. Тобто, у нашому випадку, налаштованість майбутніх соціальних педагогів на спілкування, бажання зрозуміти клієнта, «увійти» в його ситуацію з метою надання подальшої професійної допомоги. Як справедливо зазначає Н.Волкова, «діяльність студентів визначається наявністю різних мотивів: зовнішнього схвалення, вимушеності, професійної спрямованості, самовдосконалення, процесуальними мотивами» [1, с.22]. На різних етапах навчання домінуючі мотиви майбутніх соціальних педагогів можуть варіюватися. Проте, основне завдання викладача полягає в розвитку внутрішньої мотивації студентів як істинно значущої для досягнення високого рівня сформованості комунікативних умінь та здійснення професійного спілкування.

Відтак, скориставшись порадами А.Маркової [3, с.8-15] для мотивації процесу самовдосконалення комунікативних умінь, навчальну діяльність майбутніх соціальних педагогів було організовано у чотири етапи. На першому відбувалася актуалізація у студентів зовнішніх мотивів до вдосконалення рівня сформованості комунікативних умінь. Другий етап передбачав постановку на основі зовнішніх мотивів нових завдань. На третьому етапі ми спонукали прояв нових внутрішніх мотивів та розвиток у студентів нових якостей (самостійності, цілеспрямованості, наполегливості). Тоді як на четвертому етапі можна було констатувати появу внутрішніх мотивів самовдосконалення комунікативних умінь.

Розвиток мотивації студентів (включаючи зовнішні та внутрішні мотиви) під час навчання у вищому навчальному закладі повинен бути спрямований не лише на ефективне засвоєння того чи іншого матеріалу, але й на становлення особистості загалом та мати комплексний характер. У зв'язку з цим, особливого значення набуває оволодіння іноземною мовою як такою, що сприяє розвитку пізнавальної діяльності студентів, формуванню їхнього інтелектуального потенціалу, комунікативної компетентності, досягненню високого рівня сформованості професійних умінь і навичок. Іноземна мова як навчальна дисципліна має ряд специфічних особливостей, однією з яких є те, що мова одночасно є метою і засобом навчання. Її вивчення у ВНЗ, насамперед, передбачає професійно зорієнтоване

володіння усіма мовленнєвими засобами. Тобто йдеться про таке навчання, що базується на урахуванні життєвих потреб студентів в опануванні іноземною мовою на конкретному рівні та продиктоване особливостями їхньої майбутньої професії. Отже, мотивація комунікативного розвитку студентів на заняттях з іноземної мови, з одного боку, спрямована на формування стійкого інтересу до іншомовної комунікації як такого, а з іншого боку – має прагматичний аспект – підвищення фахової компетентності.

Рівень мотивації студентів значною мірою залежить від правильно обраних методів та засобів навчання, зумовлених його змістом та метою. На нашу думку, одним із найефективніших засобів, спрямованих на досягнення зазначених цілей, є навчальний тренінг. У педагогічному словнику [6, с. 357] наукова дефініція «тренінг» розглядається як форма інтерактивного навчання, метою якого є розвиток міжособистісної та професійної поведінки. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що тренінг є основною передумовою стимулювання внутрішніх резервів майбутніх соціальних педагогів з метою актуалізації їхніх здібностей до спілкування за рахунок інтерактивних технологій навчання. Характерною рисою навчального тренінгу є інтеграція різноманітних видів групового навчання з метою формування базових понять та компетентностей на основі проблематизації індивідуального досвіду його учасників [4]. Вважаємо, що висока позитивна мотивація до самовдосконалення може компенсувати недостатній рівень сформованості комунікативних умінь. Активна участь студентів у навчальних тренінгах стимулюватиме їх до подальшого постійного розвитку, що дасть змогу реалізувати потреби майбутніх соціальних педагогів у спілкуванні і, спираючись на позитивне в собі, досягти внутрішньої рівноваги, збагатити професійно значущі комунікативні уміння, в тому числі й іншомовними засобами. У цьому напрямку ми розробили програму навчального тренінгу, прагнучи, щоб майбутні соціальні педагоги почували себе комфортно й змогли утвердитися як особистості у студентській групі, а також мали можливість самовдосконалення.

Насамперед, ми виходили з того, що для стимулювання внутрішньої мотивації самовдосконалення комунікативних умінь на заняттях з іноземної мови необхідно, щоб викладачі оволоділи системою дидактичних методів і засобів, які повинні забезпечити позитивну налаштованість на професійну комунікативну діяльність, враховуючи при цьому мовний рівень групи. У цьому плані необхідно робити акцент на формування під час навчальних тренінгів у студентських групах сприятливого соціально-психологічного середовища, яке передбачає створення творчої атмосфери на заняттях та стимулювання процесу розвитку креативного потенціалу студентів.

У навчальному процесі важливо також організувати для студентів ситуації успіху. Ситуація успіху, як педагогічний прийом, формує у майбутніх фахівців суб'єктивний стан готовності включитися в навчальний процес на рівні своїх можливостей та забезпечує позитивні умови для такого включення [5, с. 120–124]. Створення викладачем ситуації успіху в процесі навчання дає змогу активізувати позитивну емоційність студентів, допомагає попередити перевтому, тривожність та інші негативні психологічні стани, а також найбільш повно розкриває особистісні риси кожного студента та сприяє процесу самовдосконалення майбутнього фахівця соціально-педагогічної сфери.

Потреба стимулювати комунікативний саморозвиток студентів зумовлює доцільність використання під час навчальних тренінгів такого методичного прийому як *дискусія*, що дає змогу кожному стати активним учасником навчально-виховного процесу. Студенти схвально оцінили проведення круглого столу на занятті з іноземної мови на тему “Juvenile delinquency” (Підліткова злочинність), де вони отримали змогу висловити власні пропозиції щодо шляхів її попередження. Необхідність аргументації власної позиції спонукала їх до активної самоосвіти, пошуку додаткової літератури з досліджуваної проблеми. Ми прагнули, щоб під час тренінгу студенти мали можливість вивчити власні індивідуальні особливості та віднайшли власний неповторний стиль вербальної та невербальної комунікації. Зазначимо, що період навчання у ВНЗ для майбутнього фахівця це час, коли є можливість активно зайнятися комунікативним саморозвитком, що у подальшому сприятиме успішній професійній самореалізації молодого фахівця.

У нашому розумінні тренінгові вправи, спрямовані на стимулювання комунікативного саморозвитку майбутнього соціального педагога на заняттях з іноземної мови – це особлива форма навчальної діяльності, яку можна реалізувати на старших курсах. Вони вимагають включення таких блоків: інформаційного (слугує певним «гарантом» теоретичної підготовленості майбутнього фахівця й акумулює інформацію з різних галузей наукового знання), самопізнання (сприяє стимулюванню активного самоспостереження, формування адекватної самооцінки), практичного (дає змогу сформувати комунікативні уміння та стимулювати особистісне зростання).

1) *Інформаційний блок.* Інформація, яка надається майбутнім соціальним педагогам, повинна мати міждисциплінарну спрямованість. На сьогоднішній день неможливо підготувати

висококваліфікованого фахівця соціальної сфери без фундаментальних знань у галузі не тільки іноземної мови, а й соціальної педагогіки, педагогічної психології, вікової та соціальної психології, теорії та історії соціального виховання, технології соціально-педагогічної діяльності. Таким чином, перед викладачем іноземної мови постає питання правильного вибору тематики та змісту інформації, збагачення особистісно-орієнтованим, ціннісно й емоційно насиченим, цікавим і практично доцільним, доступним іншомовним змістом теоретичним та практичним матеріалом. Це, своєю чергою, подекуди потребує додаткових консультацій з викладачами дисциплін професійно спрямованого циклу. Відповідно, під час тренінгових занять, окрім підвищення рівня іншомовних комунікативних умінь, ми намагалися зорієнтувати студентів і на вивчення загальної теорії спілкування, дослідження принципів неконфліктного міжособистісного суб'єкт-суб'єктного спілкування. В інформаційному блоці ми наголошували на демонстрації специфіки спілкування в залежності від статі, віку та індивідуальних особливостей клієнтів; володіння прийомами нереклексивного та емпатійного слухання; володіння професійним етикетом. Під час тренінгу ми навчали майбутніх соціальних педагогів механізмів сприйняття, правил рефлексивного слухання, способів раціональної та емоційної взаємодії, процедур ведення дискусії, способів ефективного утримання уваги та самовладання у конфліктних комунікативних ситуаціях.

Основною метою інформаційного блоку є осмислення майбутнім фахівцем соціально-педагогічної сфери конкретних професійних цінностей, вагомості своїх слів у співвідношенні з майбутньою професією та гармонізація міжособистісного спілкування на основі обміну думками та позиціями, поглиблення комунікативної компетентності. Усе це сприяло особистісному самовизначенню, що є передумовою для саморозвитку майбутнього соціального педагога.

2) *Блок самопізнання.* Не менш важливою для формування комунікативних умінь є проблема самопізнання. Під час організації тренінгових занять ми стимулювали в студентів самостереження, самоаналіз, самооцінювання, тобто складові самопізнання. Стимулювання самопізнання є основою саморозвитку студента. Без знання особистісних особливостей, аналізу власних дій процес самовдосконалення неможливий. Тому для стимулювання самопізнання під час тренінгів використовували завдання рефлексивного характеру, які допомагали майбутнім соціальним педагогам визначити ставлення до себе як до майбутнього суб'єкта професійної комунікативної діяльності та передбачити свої дії у певній професійній ситуації. Здатність порівнювати, зіставляти власне бачення розв'язання проблеми з оцінками інших учасників тренінгу дає студентові змогу усвідомлювати те, як його насправді сприймають та оцінюють інші, а це, безумовно, сприяє формуванню адекватної самооцінки. Рефлексія виступає одним із найважливіших чинників у подоланні егоцентричності та розвитку емпатії до проблем клієнта, розвиває у студентів уміння висловити свої думки та погляди толерантно, не ображаючи гідності співрозмовника.

Для розвитку рефлексії під час тренінгів ми пропонували студентам різні *тестові методики* (Personality Traits Tests, How Good Are Your Communication Skills, Verbal Communication Skills, Interpersonal Communication Skills Test etc.), що сприяло формуванню у них уявлення про власну комунікативну компетентність, надавало неупереджену інформацію про себе та інших, а також слугувало основою для розвитку внутрішньої мотивації та стимулювання їхнього особистісного й професійного зростання, самовдосконалення та саморозвитку.

3) *Практичний блок.* Було визначено, що на практичних заняттях з іноземної мови з використанням тренінгів професійні комунікативні уміння не можуть бути сформовані повною мірою. Тут, паралельно з іншими професійно спрямованими дисциплінами, лише закладається основа для подальшого оволодіння ними в процесі безпосередньої професійної діяльності майбутнього соціального педагога на робочому місці. Насамперед цей блок передбачає створення певного психоемоційного стану студента, що може бути досягнуто лише за умови довірливих відносин між викладачем і студентом, з метою стимулювання його особистісного зростання та саморозвитку, розвитку іншомовної комунікативної компетентності. Емоційний фон занять повинен мати позитивне забарвлення, сприяти утвердженню впевненості та особистої значущості кожного студента. Все це робить майбутнього соціального педагога здатним долати труднощі іншомовного комунікативного самовдосконалення, має стимулюючий вплив на пізнавальні процеси, дозволяє адекватно оцінювати свої здібності, уміння та навички. А це, зі свого боку, полегшує взаємодію викладача і студента, посилює толерантність у спілкуванні та стимулює подальше професійне становлення.

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що підвищення мотивації комунікативного розвитку майбутніх соціальних педагогів засобами навчального тренінгу на заняттях з іноземної мови є складним і багатоаспектним процесом, який сприяє самоусвідомленню, формує інтерес студентів до іншомовного спілкування та визначає не лише ефективність комунікативної діяльності студентів, а й

успішність їхньої фахової підготовки загалом. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у створенні цілісної системи інноваційних технологій, спрямованої на вдосконалення комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Література

1. Волкова Н. П. Формування пізнавальної потреби майбутніх соціальних педагогів в оволодіння професійною комунікацією / Н. П. Волкова // Вісник Дніпропетровського університету імені А. Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. – 2011. – № 2 (2) – С. 21–25.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
3. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : [кн. для учителя]. / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
4. Пасічник О. О. Навчальний тренінг як засіб формування комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів / О. О. Пасічник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2009. – №16–17. – С. 152–155.
5. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
6. Словарь по педагогике / [авт.-уклад Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю.]. – Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2005. – 448с.
7. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.